

Віжуткін Дмитро Геннадійович
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Київський національний університет технологій та дизайну
м. Київ, Україна

ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ЗМІСТ УРБАНІЗАЦІЇ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Розглядається урбанізація як еволюційний соціально-економічний процес, що визначає напрям трансформації сучасного суспільства. Акцент зроблено на багатовимірному характері урбанізації, яка охоплює історичні етапи розвитку міст, зміну соціальних структур, економічних відносин і просторової організації. Визначено ключові чинники урбанізаційного розвитку — індустріалізацію, технологічний прогрес, соціальну мобільність та глобалізацію. Проаналізовано сучасні виклики, пов'язані з урбанізаційними процесами: зростання соціальної нерівності, екологічні ризики, потреба в сталому міському розвитку. Обґрунтовано необхідність міждисциплінарного підходу до вивчення урбанізації як чинника соціально-економічної модернізації суспільства та формування адаптивних моделей розвитку міських територій.

Ключові слова: урбанізація, еволюція, соціально-економічний розвиток, місто, просторові трансформації, модернізація.

У контексті глобалізації урбанізація постає рушієм економічного, соціального, культурного та інформаційного розвитку, сприяючи активному зростанню територій. Міста, як центри економічної активності, акумулюють капітал, інновації та людські ресурси, що стимулює створення робочих місць, модернізацію інфраструктури та зростання міграції.

Урбанізація розглядається як соціально-економічний процес, що змінює структуру суспільства, спосіб життя, технологічний рівень і типи соціальних зв'язків. Її розвиток обумовлений економічними, соціальними, політичними та технологічними факторами — промисловим зростанням, урбаністичною політикою, розвитком транспорту, механізацією сільського господарства, освіти й медицини.[4]

Урбанізація має еволюційний характер і проходить через п'ять основних етапів: ранні цивілізації, античність, середньовіччя, новий час та сучасність. Перші міста виникли як результат аграрної революції, а згодом трансформувалися в осередки влади, культури та економіки. В античному періоді міста-держави стали центрами філософії та науки. У середньовіччі міста набули торговельно-ремісничого характеру, а релігія стала ключовим чинником соціальної організації.

Індустріалізація XVIII–XIX ст. зумовила масову міграцію до міст, розвиток виробництва, транспорту і формування нових соціальних класів. Однак одночасно постали проблеми перенаселення, низької якості життя та потреба в реформах.

У XX–XXI ст. урбанізація набуває глобального масштабу. Основними чинниками є технологічний прорив, глобалізація та зростання мегаполісів. Міста стають осередками знань, але зіштовхуються з екологічними, соціальними й інфраструктурними викликами, що актуалізує потребу в сталому розвитку та інноваційних підходах до планування міського середовища.[5]

Технологічний прогрес: розвиток автомобільного транспорту, електроенергії та засобів зв'язку призвів до розширення міст та інтеграції їх у світову економіку.

Глобалізацію: міста стали частиною світової економічної системи, залучаючи інвестиції та людський капітал з усього світу.

Розвиток мегаполісів: виникнення великих агломерацій і мегаполісів, де проживають мільйони людей, зумовлене високою концентрацією економічних і культурних ресурсів.

У даному контексті варто зауважити, що сучасна урбанізація характеризується як перевагами, так і викликами, такими як екологічні проблеми, зростання нерівності та необхідність у сталому міському розвитку. Розробка концепцій «розумних міст» і сталих урбаністичних проєктів спрямована на забезпечення кращої якості життя для міського населення, зменшення негативного впливу на довкілля

та створення комфортного середовища для майбутніх поколінь.

Опираючись на вищезазначені твердження справедливим буде сформулювати ключові передумови процесу урбанізації. До таких можемо віднести:

- економічні фактори – розвиток промисловості та потреба в робочій силі стимулювали міграцію до міст, де були зосереджені економічні можливості [1];
- технологічний прогрес – удосконалення сільськогосподарських технологій дозволило зменшити кількість робочої сили на землі, що спонукало людей шукати роботу в містах;
- соціальні умови – у містах були доступні кращі можливості для освіти, медичного обслуговування та соціального підйому, що приваблювало людей з сільської місцевості;
- інфраструктурний розвиток – створення залізниць, доріг, водопроводів і систем електропостачання сприяло розширенню міських поселень і зробило життя в містах зручнішим.

Аналіз еволюції урбанізації в контексті соціально-економічного розвитку та наукового прогресу дозволяє виявити зміну уявлень про її роль. Значний вплив на динаміку урбанізаційних процесів мають глобалізація та технологічні інновації.

В українській науці сформовано п'ять ключових напрямів дослідження урбанізації:

1. Соціальний — структурні зміни, мобільність, культурна трансформація.
2. Економічний — ринок праці, міграція, нерівність.
3. Екологічний — техногенне навантаження та сталість розвитку.
4. Інфраструктурний і технологічний — розвиток міських систем і цифрових технологій.
5. Управлінський — стратегічне планування та політика.

О. Гладкий вивчає систему розселення в Україні, М. Дьомін та О. Сингаївська — типи розселення та міську морфологію. А. Олешко і А. Павленко аналізують урбаністичну політику. О. Гаврилук досліджує цикли урбанізації, А. Поліщук — регіональні особливості, а О. Денисенко — місцеве планування.[1;6;7]

Зарубіжні дослідники, зокрема Е. Глейзер, С. Сассен, Р. Флорида та Дж. Джейкобс, акцентують на зв'язку урбанізації з інноваціями, нерівністю, культурою та демократизацією.[2;3;4]

Урбанізація трансформує соціальну структуру, спосіб життя та систему цінностей. Вона є джерелом як інновацій, так і нових викликів — від екологічних до соціальних. Сучасне місто — це осередок розвитку, комунікації, активності та нових форм ідентичності.

Висновки. Урбанізація є важливим чинником соціально-економічної трансформації суспільства, що охоплює просторові, економічні, соціальні та культурні зміни. Її еволюція — від перших міст до сучасних мегаполісів — відображає зростання ролі міського простору в розвитку людства.

Сучасна урбанізація має складний і багатовимірний характер, поєднуючи інновації, глобалізацію та зростання населення з викликами екології, нерівності та управління. Вона не лише відображає прогрес, але й виступає інструментом модернізації.

Подальші дослідження мають зосереджуватись на пошуку збалансованих рішень для сталого міського розвитку, з урахуванням глобальних тенденцій і потреб локальних громад.

Література

1. Dyomin M., Dmytrenko A., Chernyshev D., Ivashko O. Big cities industrial territories revitalization problems and ways of their solution. Conference paper. pp 365–373. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-42939-3_37
2. Florida, R. The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community, and Everyday Life. *Basic Books*, 2002.
3. Glaeser, E. Triumph of the City: How Our Greatest Invention Makes Us Richer,
4. Sassen, S. The Global City: New York, London, Tokyo. *Princeton University Press*, 1991. URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctt2jc93q>
5. Гладкий О. Система міського розселення України як чинник формування промислових агломерацій. URL: <https://visnyk-geo.knu.ua/wp-content/uploads/2016/04/11-61.pdf>
6. Олешко А.А., Павленко А.О. Стратегічні напрями державної урбанізаційної політики України. URL: <https://stud.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/17142/3/Part-2-Conference-Results-2020->

pages-176-177.pdf

7. Сингаївська О. І. Історико-архітектурні аспекти організації міста. URL: https://www.researchgate.net/publication/361156032_HISTORICAL_AND_ARCHITECTURAL_ASPECTS_OF_THE_CITY_ORGANIZATION/fulltext/6390dcc5484e65005beea64e/HISTORICAL-AND-ARCHITECTURAL-ASPECTS-OF-THE-CITY-ORGANIZATION.pdf